

Қазақстан Республикасы
Парламенті Мәжілісінің
депутаттарына
(тізім бойынша)

2019 жылғы 20 маусымдағы № ДС-108

Құрметті депутаттар!

Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік тілдің қолданылуына қатысты депутаттық сауалдарыңызды қарап, келесіні хабарлаймын.

Мәдениет және спорт министрлігі Тіл саясаты комитетінің мәселесіне қатысты (бұдан әрі – МСМ)

«Қазақстан Республикасындағы тіл туралы заң»¹ (бұдан әрі – Заң) Қазақстан Республикасында тілдердің қолданылуының құқықтық негіздерін, мемлекеттің оларды оқып-үйрену мен дамыту үшін жағдай жасау жөніндегі міндеттерін белгілейді, Қазақстан Республикасында қолданылатын барлық тілге бірдей құрметпен қарауды қамтамасыз етеді.

Заңға сәйкес² тілдерді дамыту саласындағы басшылықты және салааралық үйлестіруді жүзеге асыратын уәкілетті орган, тілдерді дамыту саласындағы **бірыңғай мемлекеттік саясаттың іске асырылуын қамтамасыз етеді.**

Осы ретте МСМ «Тіл саясаты комитеті» мемлекеттік мекемесінің Ережесіне³ сәйкес аталған Комитет тілдерді дамыту саласындағы бірыңғай мемлекеттік саясатты жүзеге асыру қызметін ақпараттық, әдістемелік қамтамасыз етуді ұйымдастыру, мемлекеттік органдардың тілдерді дамыту мен қолдану саласындағы қызметін үйлестіру және басқа мәселелерді жүргізеді.

Емле ережесіне қатысты қателерді іздеп табатын компьютерлік бағдарлама мен дыбыстық конвертер қолданбалы қосымшаларын әзірлеуге қатысты

2018 жылғы 6 желтоқсанда Үкімет жанындағы Қазақ тілі әліпбиін латын графикасына көшіру жөніндегі ұлттық комиссияның⁴ кезекті отырысында Қазақ тілі емлесінің негізгі Ережелерінің жобасы мақұлданды.

¹ ҚРЗ «Қазақстан Республикасындағы тіл туралы заңының» мазмұны

² ҚРЗ «Қазақстан Республикасындағы тіл туралы заңының» 25-бабы

³ ҚР Мәдениет және спорт министрлігінің 2016 жылғы 30 мамырдағы № 146 бұйрығымен бекітілген

⁴ 2018 жылғы 6 желтоқсандағы № 07-709 ҚР Үкіметінің хаттамасы

Латын графикасына көшу барысы туралы деректерді ақпараттық кеңістікке енгізу мақсатында «Qazlatyn.kz» ұлттық порталы құрылды. Порталдың көпфункционалды конвертері қазақ әліпбиінің емле ережесі негізінде мәтіндерді кириллицадан жылдам әрі қатесіз латыншаға сәйкестендіру және кері аудару функциясын атқарады.

Бағдарламаны интернет-ресурста онлайн (мәтіндік және файлдық конвертер), құрылғыларға жүктеп алу арқылы онлайн режимінде Windows жүйесіне арналған конвертер, MS Office: Word, Excel, Power Point пакетінің онлайн бағдарламаларына арналған толықтырулар, плагиндер мен кітапханалар және Android, iOS платформаларына арналған мобильді қосымшалар арқылы пайдалануға болады.

Инновациялық технологияларды қолдана отырып, қазақ әліпбиін үйретуге, насихаттауға бағытталған веб-сервис, платформа, мобильді қосымшалар, анимациялық фильмдер, энциклопедиялық, танымдық, әдістемелік, анықтамалық еңбектер, буклеттер әзірленді.

А.ж. ақпан айында Интернет кеңістігінде мемлекеттік тілді машиналық оқыту негізінде «Tilqural.kz» веб-сервисі және қазақ тіліндегі сөздерді сипаттайтын «Sozdikqor.kz» электронды іздеу жүйесі іске қосылды.

Сонымен қатар орыс, украин, эстон, түрік және басқа тілдердегі ұлттық корпус жобалары үлгісінде МСМ Білім және ғылым министрлігімен (бұдан әрі – БҒМ) бірлесіп, 2020-2022 жылдарға арналған «Қазақ тілінің ұлттық корпусы» жобасын әзірлеу және құру көзделген.

Осы ретте емле ережесіне қатысты қателерді іздеп табатын компьютерлік бағдарлама мен дыбыстық конвертер қолданбалы қосымшаларын әзірлеу жоғарыда аталған жобалар аясында **қазақ тілінің сөздік базасы толық қалыптасқаннан кейін** қолға алу мүмкін болады.

Мемлекеттік тілдегі ілеспе аударма мемлекеттік стандарттарын бекіту және Ілеспе аудармашыларды дайындау және оларды даярлайтын жоғары оқу орындарын тиісті аттестаттаудан өткізуге қатысты

Заңнамаға⁵ сәйкес БҒМ білім берудің барлық деңгейінің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарын (бұдан әрі - МЖМБС) бекітеді⁶. МЖМБС оқыту нәтижелеріне бағдарланған білім берудің мазмұнына, білім алушылардың оқу жүктемесінің ең жоғары көлеміне, білім алушылардың даярлық деңгейіне, мамандықтар бойынша емес, білім беру деңгейлері бойынша (бакалавриат, магистратура, докторантура) жоғары оқу орындарында оқу мерзіміне қойылатын талаптарды айқындайды. Сонымен қатар, ҚР Еңбек кодексіне⁷ сәйкес қызметкердің еңбек нарығының қазіргі заманғы сұраныстарына жауап беретін біліктілігіне қойылатын талаптарды жаңарту үшін оның кәсіби қызметінің мазмұнына қойылатын бірыңғай талаптарды әзірлеу, кәсіптік білім берудің барлық деңгейлерінің білім беру бағдарламаларын жасау, персоналды ұйымдарда (кәсіпорындарда) оқыту, сондай-ақ салалық біліктілік шеңбері негізінде жұмыс берушілер бірлестіктерінің осы бағдарламаларға оқу-әдістемелік материалдар

⁵ ҚР «Білім туралы» Заңының 5-бабының 5-1 тармақшасы

⁶ ҚР Білім және ғылым министрлігінің 2018 жылғы 31 қазандағы №604 бұйрығы

⁷ Еңбек кодексінің 117-бабының 2- тармағы

өзірлеуі үшін **кәсіптік стандарттар дайындалуда**. Аталған стандарттарды еңбек тәртібі жөніндегі уәкілетті мемлекеттік орган белгілеген тәртіппен «Атамекен» ұлттық кәсіпкерлер палатасы бекітеді.

Аталған мәселенің жалпы жұртшылықты тарта отырып, кешенді зерттеу қажеттілігін ескеріп, мүдделі мемлекеттік органдар оны шешу бойынша тиісті жұмыстар жүргізетін болады.

«Білім туралы» Қазақстан Республикасы Заңына 2015 жылғы 13 қарашадағы №398-V Заңымен енгізілген өзгертулерге сәйкес 2017 жылдан бастап білім беру ұйымдарында ведомстволық бағыныстылығына қарамастан жоғары және кәсіптік білім беру бағдарламаларын іске асырып жатқан білім беру ұйымдарында (әскери, арнаулы оқу орындарын қоспағанда) мемлекеттік аттестаттау рәсімі алынып тасталды.

Бұған қоса, 2018 жылғы 4 шілдедегі «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне жоғары оқу орындарының академиялық және басқару дербестігін кеңейту мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Заңымен енгізілген өзгертулерге сәйкес білім беру жүйесіндегі мемлекеттік бақылау профилактикалық бақылау және тексеру нысанында ғана жүзеге асырылады.

Осыған байланысты, қазіргі таңда республика аумағында білім беру ұйымдарын мемлекеттік аттестаттау рәсімі жүргізілмейді.

Мемлекеттік тілді бұқаралық ақпарат құралдарында және әлеуметтік желілерде насихаттауға қатысты

Ақпарат және қоғамдық даму министрлігінің ақпаратына (бұдан әрі – АҚДМ) сәйкес аталған бағыт бойынша ақпараттық жұмыс 2019 жылға арналған Бірыңғай республикалық медиа-жоспар аясында жүзеге асырылуда.

Мәселен, ағымдағы жылдың қаңтар - маусым айлары аралығында мемлекеттік тілді насихаттау бағытында барлығы 2001 материал жарық көрді, телеарналар эфирінде 191 сюжет, баспа басылымдарда – 262 мақала, өңірлік бұқаралық ақпарат құралдарында – 1396 материал, интернет-ресурстарда 152 шығарылым мемлекеттік тілде жарық көрді. Сонымен қатар, мемлекеттік теле-радиоарналардың эфирінде мемлекеттік тілде 65 жаңа жоба шықты, мемлекеттік емес телеарнада («7 арна») мемлекеттік тілді насихаттауға бағытталған 8 сериал жарық көріп, көрсетілді.

«Egemen Qazaqstan», «Ана тілі» мемлекеттік баспа басылымдарында мемлекеттік тілді насихаттау бойынша жиі айдарлар көрсетіледі.

Бұл ретте, өткен жылы мемлекеттік бұқаралық ақпарат құралдарындағы қазақ тіліндегі контенттің үлесі 73% - ды құрады.

Сондай-ақ, мемлекеттік ақпараттық тапсырыс аясында 40-тан астам қазақ тілді баспа басылымында бюджеттен қаражат бөлінді.

Азаматтық қоғамды мемлекеттік тілді танымал етуге тарту мақсатында 2019 жылы АҚДМ тарапынан «Үкіметтік емес ұйымдар арасында мемлекеттік тілді ілгерілету жөніндегі іс-шараларды ұйымдастыру» (бұдан әрі - ҮЕҰ) жобасы көзделген. Осы жоба шеңберінде ҮЕҰ үшін олардың қазақ тілінің базалық курсы оқыту, қазақ тілінде конкурстық өтінімдерді жазу, әлеуметтік саладағы, оның ішінде ауылдық жерлерде халықпен жұмыс технологиялары бойынша өңірлік іс-шараларды ұйымдастыру бойынша жұмыс жүргізілуде.

Тілдерді дамыту саласындағы Мемлекеттік бағдарламаны әзірлеуге қатысты

Қазіргі уақытта Қазақстан Республикасында тілдерді дамыту мен қолданудың 2020-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасының жобасы әзірленді (бұдан әрі –Мембағдарлама жобасы). Мембағдарлама жобасында **4 нысаналы индикатор және 16 көрсеткіштің нәтижесіне** қол жеткізу көзделген. Сонымен қатар, аталған индикаторларға қол жеткізу мақсатында **52 іс-шараны** іске асыру, оның ішінде заманауи цифрлы технологияларды қолдану, онлайн-семинар, тренингтер өткізу және басқалар жоспарланған.

Мембағдарлама жобасы үш бағыттан тұрады:

- латынграфикалы әліпби негізінде қазақ тілін жаңғырту;
- мемлекеттік тілдің әлеуметтік беделін және тіл мәдениетін одан әрі арттыру;
- Қазақстан азаматтарының тілдік капиталын дамыту арқылы арттыру.

Бірінші бағытта электронды форматта қазақ тілінің Ұлттық корпусын әзірлеу; латынграфикалы әліпби негізінде қазақ тілінің салалық терминдік жүйесін жетілдіру, біріздендіру және басқалар; қазақ тілінің терминологиялық қорын жүйелендіру, оқыту және үйрету әдістемесін әзірлеу және латын графикасын ІТ технологиялар мен ақпараттық кеңістікке бейімдеуге сарапшыларды тарту қарастырылған.

Екінші бағытта мемлекеттік тілді дәріптеу бойынша онлайн – режимде өткізілетін іс-шараларға қатысушыларды қамту; «Электрондық үкімет» аясында электрондық қызметтер көрсетудің барлық деңгейінде қазақ тілінің қолданылуын кеңейтуді және латыннегізді қазақ тілі әліпбиін қолданысқа енгізуді қамтамасыз ету және басқа шаралар қарастырылған.

Үшінші бағытта әлем әдебиеті классиктерінің қазақ тіліне, қазақ әдебиеті классиктерінің әлем тілдеріне аударылған туындыларын шығару және онлайн қолжетімділікті қамтамасыз ету қарастырылған.

Мембағдарлама жобасы мемлекеттік және мемлекеттік емес сектор ұйымдарында қазақ тілін меңгеру деңгейін арттыруға, мәдениет, халыққа қызмет көрсету, БАҚ және бизнес саласында қазақ тілінің қолданысын реттеуге, мемлекеттік тілдің әлеуметтік беделін арттыруға бағытталған.

Жалпы, аталған мәселелер Үкіметтің ұдайы бақылауында.

Г. Әбдіқалықова

М. Архабаева
745930

**Депутатам
Мажилиса Парламента
Республики Казахстан
(по списку)**

На № ДС-108 от 20 июня 2019 года

Уважаемые депутаты!

Рассмотрев ваш депутатский запрос относительно использования государственного языка в Республике Казахстан, сообщая следующее.

Касательно вопроса Комитета языковой политики Министерства культуры и спорта Республики Казахстан (далее - МКС)

Закон РК «О языках в Республике Казахстан»⁸ (далее - Закон) устанавливает правовые основы функционирования языков в Республике Казахстан, обязанности государства в создании условий для их изучения и развития, обеспечивает одинаково уважительное отношение ко всем, без исключения, употребляемым в Республике Казахстан языкам.

Согласно Закону⁹ уполномоченный орган, осуществляющий руководство и межотраслевую координацию в сфере развития языков, обеспечивает реализацию **единой государственной политики в сфере развития языков.**

В этой связи, согласно Положению государственного учреждения «Комитет языковой политики»¹⁰ МКС данный Комитет ведет вопросы организации информационного, методического обеспечения деятельности по реализации единой государственной политики в сфере развития языков, координация деятельности государственных органов в сфере развития и функционирования языков в Республике Казахстан и др.

Касательно разработки компьютерной программы по проверке текстов на правописание, а также прикладного приложения голосового конвертера

6 декабря 2018 года на заседании Национальной комиссии по переходу алфавита казахского языка на латинскую графику при Правительстве РК¹¹ одобрен проект Основных правил орфографии казахского языка.

В целях внедрения в информационное пространство данных о ходе перехода на латинскую графику создан национальный портал «Qazlatyn.kz». Многофункциональный конвертер портала на основе орфографических правил

⁸ Оглавление ЗРК «О языках в Республике Казахстан»

⁹ ст. 25 ЗРК «О языках в Республике Казахстан»

¹⁰ Утверждено приказом Министра культуры и спорта РК от 30 мая 2016 года № 146

¹¹ Протокол Правительства РК от 6 декабря 2018 года № 07-709

казахского алфавита выполняет функцию быстрого и точного перевода и обратного перевода текстов с кириллицы на латиницу.

Приложение можно использовать на интернет-ресурсе онлайн (текстовый и файловый конвертер) в автономном режиме с загрузкой на устройства конвертер для Windows, дополнения программ Ms Office: Word, Excel, Power Point, плагины и библиотеки и через мобильные приложения для платформ Android, iOS.

Разработаны веб-сервисы, платформы, мобильные приложения, анимационные фильмы, энциклопедические, познавательные, методические, справочные труды, буклеты, направленные на обучение и продвижение казахского алфавита, с использованием инновационных технологий.

В феврале т.г. в интернет-пространстве запущен веб-сервис «Tilqural.kz» на основе машинного обучения государственному языку и электронная поисковая система «Sozdikqor.kz», характеризующая слова на казахском языке.

Кроме того, на примере существующих проектов национального корпуса по русскому, украинскому, эстонскому, турецкому и другим языкам МКС совместно с Министерством образования и науки (далее – МОН) прорабатывается вопрос разработки и создания проекта «Национальный корпус казахского языка» на 2020-2022 годы.

В этой связи, разработка компьютерной программы по проверке текстов на правописание, а также прикладного приложения голосового конвертера будет возможным **после полного формирования словарного фонда казахского языка.**

Касательно вопросов по утверждению государственных стандартов синхронного перевода государственного языка и проведению аттестации ВУЗов, готовящих специалистов-синхронистов

В соответствии с законодательством¹² МОН утверждаются государственные общеобязательные стандарты образования (далее - ГОСО) всех уровней образования¹³. ГОСО определяют в целом требования к содержанию образования с ориентиром на результаты обучения, максимальному объему учебной нагрузки обучающихся, уровню подготовки обучающихся, сроку обучения в вузах по уровню образования (бакалавриат, магистратура, докторантура), а не по специальностям.

Более того, в соответствии с Трудовым кодексом РК¹⁴ для выработки единых требований к содержанию профессиональной деятельности работника для обновления требований к его квалификации, отвечающих современным потребностям рынка труда, формирования образовательных программ всех уровней профессионального образования, обучения персонала в организациях (на предприятиях), а также разработки учебно-методических материалов к этим программам объединением работодателей на основе отраслевых рамок квалификаций разрабатываются **профессиональные стандарты.** Данные **стандарты** утверждаются Национальной палатой предпринимателей «Атамекен» в установленном уполномоченным государственным органом по труду порядке.

¹² пп. 5-1) ст. 5 Закона РК «Об образовании»

¹³ приказ МОН РК от 31 октября 2018 года № 604

¹⁴ п.2 статьи 117 Трудового кодекса

Учитывая, что данный вопрос требует комплексного изучения с привлечением широкой общественности заинтересованными государственными органами будет проведена соответствующая работа по его решению.

В соответствии с изменениями в Закон Республики Казахстан «Об образовании» от 13 ноября 2015 года № 398-V с 2017 года упразднена процедура государственной аттестации организаций образования независимо от ведомственной подчиненности, реализующих образовательные программы высшего и профессионального образования (за исключением военных, специальных учебных заведений).

Наряду с этим, в рамках Закона Республики Казахстан от 4 июля 2018 года «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам расширения академической и управленческой самостоятельности высших учебных заведений» государственный контроль в системе образования осуществляется только в форме проверок и профилактического контроля.

В этой связи, в настоящее время процедура государственной аттестации не проводится.

Касательно пропаганды государственного языка в средствах массовой информации и социальных сетях

Согласно информации Министерства информации и общественного развития (далее - МИОР) по данному направлению проводится информационная работа в рамках Единого республиканского медиа-плана на 2019 год.

Так, с января по июнь т.г. всего опубликован 2001 материал, в эфире телеканалов показан 191 сюжет, в печатных изданиях – 262 статьи, в региональных средствах массовой информации – 1396 материалов, в интернет-ресурсах 152 публикации на государственном языке. Наряду с этим, в эфире государственных теле- радиоканалов организован выход 65 новых проектов на государственном языке, на негосударственном телеканале («7 канал») организованы производство и показ сериала из 8 серий, направленного на популяризацию государственного языка.

В государственных печатных изданиях «Egemen Qazaqstan», «Ana tili» действуют постоянные рубрики по пропаганде государственного языка.

При этом, в прошлом году доля казахоязычного контента в государственных средствах массовой информации составила 73 %.

Также, в рамках государственного информационного заказа выделено бюджетных средств более 40 казахоязычным печатным изданиям.

В целях вовлечения гражданского общества к популяризации государственного языка в 2019 году МИОР предусмотрен проект «Организация мероприятий по продвижению государственного языка среди неправительственных организаций» (далее - НПО). В рамках данного проекта проводится работа по организации региональных мероприятий для НПО по обучению их базовому курсу казахского языка, написанию конкурсных заявок на казахском языке, технологиям работы в социальной сфере, в том числе с населением в сельской местности.

Касательно разработки новой Государственной программы в сфере языков

На сегодняшний день разработан проект Государственной программы развития и функционирования языков в Республике Казахстан на 2020-2025 годы (далее – проект Госпрограммы).

Проектом Госпрограммы предусмотрено достижение **4 целевых индикаторов** и **16 показателей результатов**. Также для достижения данных индикаторов планируется реализация **52 мероприятий**, в том числе использование современных цифровых технологий, проведение онлайн-семинаров, тренингов и другие.

Проект Госпрограммы состоит из трех направлений:

- модернизация казахского языка на основе нового латинографического алфавита;
- улучшение социального престижа государственного языка и повышение языковой культуры;
- развитие языкового капитала граждан Казахстана.

В первом направлении предусмотрены разработка Национального корпуса казахского языка в электронном формате; унификация и кодификация отраслевой терминосистемы казахского языка на основе нового алфавита и другие; привлечение экспертов по разработке методики обучения и изучения казахского языка, а также по систематизации терминологического фонда и адаптивированию латинской графики к IT технологиям и информационным пространствам.

Во втором направлении предусмотрены достижение количества участников, охваченных мероприятиями в онлайн-режиме по популяризации государственного языка; расширение функционирования казахского языка на всех уровнях оказания электронных услуг в рамках «Электронного правительства» и внедрения казахского алфавита на основе латиницы и другие мероприятия.

В третьем направлении предусмотрены выпуск и обеспечение в онлайн доступности произведений классиков мировой литературы, переведенных на казахский язык, и классиков казахской литературы на других языках.

Основные направления проекта Госпрограммы направлены на повышение уровня владения казахским языком в организациях государственного и негосударственного сектора, регулирование функционирования казахского языка в области культуры, обслуживания населения, СМИ и бизнеса, повышение социального престижа государственного языка.

В целом, данные вопросы находятся на постоянном контроле Правительства.

Г. Абдыкаликова